

Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı – Avusturya İlişkilerinde Macarların Durumu

Selim Hilmi ÖZKAN¹

Öz

Osmanlı Devleti'nin beylikten devletleşme sürecine geçişte en önemli genişleme alanı Avrupa olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 yılında kazandığı Macaristan zaferi sonrası tüm Macaristan Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girdi. Bu durum karşısında Habsburg hanedanı Macaristan'daki egemenliğini kaybetmek istemediği için uzun yıllar Osmanlı Devleti ile Macaristan toprakları için mücadele etti. Fakat Avusturya'nın II. Viyana kuşatmasına kadar geçen zaman zarfında Macaristan üzerinde etkili olduğunu söylemek zordur. II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Türk –Avusturya ilişkileri yeni bir boyut kazanırken Macarların durumu da endişe uyandırmaya başladı. Bu durum karşısında Osmanlı Devleti, Macaristan'daki egemenliğini kaybederken, Macar asilzadeleri bilhassa Kral Tökeli İmre ve Erdelliler ile birlikte Macarlardan isteyenlerin Osmanlı topraklarında yaşamalarına izin verdi. Bunlar için özel yaşam alanları oluşturdu. Osmanlı Devleti, Macarları Osmanlı topraklarına iskân ederek her türlü ihtiyaçlarını karşıladığı gibi ekonomik ve dini özgürlük tanıdı. Bu çalışmada Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki ilişkiler incelenirken Macaristan'daki Türk-Avusturya hâkimiyet mücadelesi ve bunun Osmanlı-Avusturya ilişkileri üzerindeki etkisi arşiv belgeleri ve ahitnamelerdeki yansımaları ile ortaya konacaktır.

Anahtar kelimeler: *Karlofça, Osmanlı Devleti, Avusturya, Macarlar, iskân*

¹ Yrd. Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, shilmi@yildiz.edu.tr

The Status of Hungarians in Relationship of Ottoman and Austria after Karlowitz Treaty

Abstract

Principality of the Ottoman Empire in transition to nationalization process was the most important expansion area of Europe. After the Hungary Victory won by Süleyman the Magnificent in 1526 the whole Hungary came under the rule of the Ottoman State. Under these circumstances, Habsburg dynasty fought with the Ottoman Empire for many years for the territory of Hungary. But it is difficult to say that Austria had an impact on Hungary during the siege of Vienna until the last time. Because of the failure of the second Siege of Vienna while Turkish- Austrian relations gain a new dimension to the situation Hungarians began to arouse concern. Under these circumstances the Ottoman Empire loses sovereignty in Hungary while the Hungarians nobles especially with King Tokeli İmre, Transylvanians and Hungarians who want to live in the Ottoman territory allowed. These are created for the private living areas. The Ottoman Empire not only settled Hungarians on its lands but also entitled economic and religious freedom as meeting the needs of all kinds. While this study examine the relationship between the Ottoman Empire and Austria-sovereignty struggle of the Turkish-Austrian in Hungary and its impact on relationship between ottoman and Austria will be exposed to with archival documents and its reflections in treaties. I believed that this study will fill an important gap in this area.

Keywords: *Karlowitz, the Ottoman Empire, Austria, Hungarians, housing.*

1. Giriş

Osmanlı Devleti kuruluşundan sonra bilhassa Batı yönünde sürekli genişleyerek dünyanın en köklü ve büyük devletlerinden birisi haline geldi. Bu süre zarfında birçok farklı din ve milletten oluşan toplumlara da bir arada huzur ve barış içerisinde yaşatmasını bildi. Çünkü Osmanlı Devleti için kişinin dini, ırkı ve doğum yeri ne olursa olsun öncelikli olan devletin kurallarına uymasıydı. İşte bu politika Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar boyu huzur ve barış içerisinde kalmasını sağlamıştır. Osmanlı, özellikle uygulamış olduğu bu fetih ve genişleme politikasında Avrupa kıtasına ayrı bir önem vermeyi de ihmal etmedi.

Osmanlı Devleti'nin Batı ile girişmiş olduğu bu mücadele sırasında ise en büyük rakibi Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun temsilcisi durumunda bulunan Avusturya oldu. Avusturya Kralı, incelemiş olduğumuz dönem için Kutsal Roma Germen İmparatoru olarak tanımlanarak tüm Batı'nın Osmanlı'ya karşı savunmasını üstlendi. Bu süreçte, Macaristan toprakları Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında hâkimiyet mücadelesine sahne oldu. Bu çalışmada, Macarların konumunu kısaca ele aldıktan sonra, Karlofça Antlaşması öncesi ve sonrası Macarların Osmanlı Devleti nazarındaki durumları incelenecektir.

2. Osmanlı-Avusturya İlişkilerinin Başlaması ve Karlofça Barışına Kadar Macaristan Üzerindeki Hâkimiyet Mücadelesi

Osmanlı Devleti'nin Balkanlara ayak basması üzerine Balkan devletleri ile birlikte Avrupalı Devletler de bu durumdan rahatsız oldular. Avrupalı Devletlerin en büyüğü ve güçlüsü Habsburg hanedanı (Avusturya) bu rahatsızlığını haçlı seferlerine destek vererek gösterdi. Fakat her ne kadar Habsburg hanedanı ve Avrupa, Osmanlı Devleti'ne direnmişse de Balkanlar ve Avrupa'nın bir kısmının Osmanlı egemenliğine girmesine mani olamadı. Netice olarak Kanuni Sultan Süleyman döneminde Macar İmparatorluğu'nun Mohaç Meydan Muharebesi'yle yıkılmasından sonra, son Macar kralı II. Ludwig'in kayınbiraderi ve eniştesi olan Avusturya Çarı I. Ferdinand (1503–1564), II. Ludwig ile olan akrabalığı sebebiyle Macar topraklarında miras hakkı olduğu iddiasıyla bu ülkeyi, Osmanlı Devleti tarafından desteklenen Johan Zapolya'ya karşı müdafaa etmeye karar verdi.² Bu durum üzerine Ferdinand 1532 senesinde Macar asilzadelerine

² Ali İbrahim Savaş, "XVIII. Asırda Osmanlı -Avusturya İlişkileri", *Askeri Tarih Bülteni*, S. 32, Ankara,

bir mektup yazarak Macaristan'ı Türklere bırakmanın bir hıyanet olacağını belirtti. Bu mesele Macaristan'ın idaresi konusunda Osmanlılar ve Habsburglar arasında önemli bir sorun haline gelerek uzun yıllar sürecek mücadelelere neden olacaktır. Bu tarihten sonra, Macaristan'ın veraseti meselesi Habsburglar'da Osmanlı hâkimiyetine karşı şiddetli bir düşmanlık ortaya çıkardı.³ Osmanlı Devleti'nin Habsburglar ile olan mücadelesi daha ziyade Macaristan topraklarında meydana geldi.

Macar tahtına Zapolya Janos'un seçilmesi Alman İmparatoru Sarlken'in kardeşi, ölen Macar kralının eniştesi ve kayınbiraderi olan Avusturya Arşidükü Ferdinand'ı harekete geçirdi.⁴ Veraset yoluyla Macaristan üzerinde hak iddia eden Ferdinand bunu gerçekleştirmek için Mohaç'tan sonra Tokaj'da Zapolya'nın ordusunu yenerek Budin'e girdi.⁵ Bunun üzerine güç durumda kalan ve Lehistan kralına sığınan Zapolya, İstanbul'a bir elçi göndererek, Kanuni'den yardım istemek zorunda kaldı. Kanuni Zapolya ile bir antlaşma yaparak Zapolya'yı kendine tabi bir kral olarak tanıdı. 1529 Mayıs'ında sefere çıkan Osmanlı ordusu Budin'i teslim aldıktan sonra Zapolya'yı tekrar Macar tahtına oturttu. Buradan hareketle Viyana önlerine gelen Osmanlı ordusu kışın yaklaşması ile şehri almadan geri döndü. Macaristan üzerindeki haklarından vazgeçmeyen Ferdinand, 1530 sonbaharında gönderdiği elçilik heyetiyle Macaristan'ın kendisine terk edilmesini istediği gibi Budin'i de kuşatma altına aldı.⁶ Fakat Kanuni Macaristan meselesini tamamen ortadan kaldırma niyetinde idi. Bu amaçla hem Ferdinand üzerine hem de Alman İmparatoru Şarlken üzerine bir sefer düzenledi. Fakat her iki hükümdar da Kanuni'nin karşısına çıkmaya cesaret edemediler. Bu sefer sonrası 22 Haziran 1533 tarihinde İstanbul'da yapılan Antlaşma ile Ferdinand, Macaristan üzerindeki iddialarından vazgeçiyordu. Fakat Zapolya'nın ölmesi üzerine Habsburglar yeniden Macaristan üzerinde hak iddia etmeye başladılar. Bu durum üzerine Budin Kanuni tarafından feth edildikten sonra Beylerbeyilik haline getirilerek doğrudan doğruya merkeze bağlandı ve bu mesele bu şekilde halledilmiş oldu. Daha sonra eyalet haline getirilen Budin, sancaklara ayrılarak bu

1992. s. 25.

³ Fernand Grenard, *Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 70

⁴ Müctebe İlgürel, "Kanuni Sultan Süleyman", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, C. 10, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, s. 323.

⁵ Grenard, age, s. 71.

⁶ Joseph von Hammer Purgstall, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 5, İstanbul, 1998, s. 87.

sancaklara sancakbeyleri tayin edildi. Böylece, Macaristan'ın kalbi olan Tisza nehrine kadar Tuna'nın sağ ve sol kısımlarındaki Orta Macaristan bir Osmanlı sınır eyaleti haline gelirken Tisza nehrinin ötesindeki bölge olan Erdel'de (Transilvanya) yeni bir voyvodalık ortaya çıktı.⁷ Kanuni döneminde Budin ve etrafında bulunan birçok kale de alınarak Budin ve çevresi daha güvenli hale getirildi. 1 Ağustos 1547 yılında Habsburglar ile imzalanan ve Şarlken'in de onayladığı antlaşma ile Habsburg hanedanı bir süre de olsa Osmanlı baskısından kurtulmuş oldu. Fakat Avusturya bunun karşılığında Macaristan için her yıl Osmanlı Devletine 30 bin Macar altını ödemeyi de taahhüt etmiş oldu.⁸

1562 yılına gelindiği zaman Ferdinand'a, Almanya İmparatoru'ndan başka, hâkimiyet alanı biraz daha geniş tutularak, Çeh, İslavin ve Hırvat vilâyetlerinin de kralı şeklinde hitap edilmiştir. Ayrıca Ferdinand'ın Macar halkına saldırmaması üzerinde de durulmuştur. 1566 tarihli Ahidnâme de Avusturya Kralı Maximilian için "Roma halkının güzidesi ve Alaman vilâyetlerinin imparatoru" gibi sıfatların yanı sıra "Çeh ve İslavin ve Hırvat gibi yerlerin kralı Maximilyanos Kralsın" şeklinde bir ifade kullanılarak Macaristan'da olan Osmanlı halkına hiçbir şekilde zarar vermemesi, vergi talep etmemesi gibi şartlar konmuştur.

XVII. yüzyılda Macaristan üzerindeki Osmanlı egemenliği hala eski gücü ile devam etmektedir. XVII. yüzyılın ilk antlaşması sayabileceğimiz 1606 tarihli ahidnâme ile Macar halkının durumu ve esirler üzerindeki bir takım haklardan bahsedilmektedir.⁹

XVII. yüzyıl sonlarına doğru Macarlar üzerindeki Habsburg baskısı ve zulmü arttı. Habsburgların baskısından, din ve vicdan hürriyetine yaptıkları zulümden bıkan Macar halkının bir kısmı, o dönemde Türk hâkimiyetinde olan Erdel'e, Osmanlı eyaleti konumundaki Budin ve Eğri gibi yerlere sığındılar. Habsburg Hanedanı Macar halkına dini özgürlük vermek yerine hepsini Katolik olmaya zorladı. Hatta Viyana'nın İsveç elçisi Macar halkına dini hürriyet verilmesi konusunda İmparatora ricada bulunduğu zaman: "*Katolik olmayanlara müsamaha göstermektense o toprakları kaybetmeyi (Türk hâkimiyetine girmesi) tercih ederim*" cevabını vermiştir. İşte Habsburg hanedanı tarafından bu şekilde aşağılanan ve zulme

⁷ Feridun Emecan, "Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti", *Türkler*, C. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 507.

⁸ Agm, s. 556.

⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), A./DİN.DVE.d, 57/1, s. 5, 7.

uğrayan Macar halkı kurtarıcı olarak Türk egemenliğini görmektedirler. Bu dönemde II. Rakoczi Ferenc ve üvey babası Tökeli İmre Osmanlı egemenliğini kabul ederek Habsburg hanedanına karşı mücadele yolunu seçtiler.¹⁰ Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadrazam olduktan sonra Macar asilzadelerini destekledi. Orta Macaristan'da, Katolik Avusturya'ya karşı isyan eden Protestan Macarları himayesine aldı. Tökeli İmre, Osmanlılar tarafından Orta Macaristan Kralı olarak tanındı. Tabii ki bu durum Avusturya'nın tepkisine neden oldu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Tökeli İmre'ye askerî yardımda bulunarak, Orta Macarlara ait birçok kale ve Orta Macarların merkezi olan Kaşka 1682 yılında alınıp Tökeli'ye verildi.¹¹

Osmanlı Devleti, Macarasilzadeleri destekleyerek Orta Macaristan'daki Türk hâkimiyetini yeniden güçlendirmek için girişimlerde bulunduğu sırada almış olduğu II. Viyana yenilgisi bir anda bütün gidişatı değiştirdi. Çünkü bu savaş sonrası Osmanlı Devleti 16 yıl Avrupa müttefik kuvvetleri ile savaştıktan sonra bu savaşlardan yenik çıkarak Karlofça antlaşmasını imzalamak zorunda kaldı.

Karlofça antlaşmasının imzalanmasına kadar geçen zaman zarfında da Tökeli İmre sürekli siyasi ve mali bakımdan Avusturya'ya karşı desteklendi ve bir takım ihtiyaçları karşılandı.¹² Mesela 1693 yılı sonlarında Kral Tökeli İmre'nin ihtiyacı için 500 kile buğday ile mahiyetindeki 2500 piyade levendin ihtiyacı olan 500 kile arpanın temini için Rahova Kaptanı Eyüp kethüdaya hüküm yazılmıştır.¹³ Avusturya kralı, bir ara Tökeli'nin Osmanlı tarafında yer alması karşısında, Tökeli'ye mektup yazarak yaptıklarının yanlış olduğunu belirterek, Türklere karşı beraber hareket etmeleri konusunda işbirliği çağrısında bulundu. Ama Tökeli Osmanlı'ya bağlılığını bildirerek bu iş birliği çağrısını reddetti.¹⁴ Tökeli İmre'nin yanı sıra Macar asilzâdeler de Avusturya'ya karşı desteklenmiştir. Bunlardan Zyriny ve Rakoczy başta olmak üzere birçok asilzâde II. Viyana kuşatması sırasında Osmanlı ordusuna yardımcı olmuşlardır.¹⁵

¹⁰ M. Tayyib Gökbilgin, "Rakoczi Ferenc II. Ve Osmanlı Devleti Himayesinde Macar Mülteciler", *Türk Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rakoczi Ferenc ve Macar Mülteciler Sempozyumu*, İstanbul, 1976, s. 2.

¹¹ Ahmet Refik Altınay, *Kral Rakoci ve Tevabi*, Hilal Matbaası, İstanbul, 1331, s. 201, 435.

¹² BOA, d. BŞM, 804; BOA, C. HR, 115/5731; BOA İE, HR, 436.

¹³ BOA, C. HR, 150/7481.

¹⁴ BOA, MAD.d, 10142.

¹⁵ Ahmet Ağa, *Viyana Kuşatması Günlüğü*, (Çev. Richard F. Kreutel, Türkçesi, Esat Nermi) Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970, s. 40; John Stoye, *Viyana Kuşatması*, (Çev. Derin Türkömer), Doğan Kitap,

Karlofça antlaşması, Osmanlı tarihinde yeni bir dönemin başladığının göstergesi olduğu gibi Macaristan'daki Türk hâkimiyetinin Temeşvar hariç sona ermesi oldu. Macaristan bu tarihten sonra Avusturya'nın hâkimiyeti altına girdi. Birçok Macar asilzâde ve Macar, Osmanlıya sığınmak zorunda kaldı. Macarlar zaten savaş döneminde Osmanlı Devletine sığınmaya başlamışlardı. Bunlardan 200 piyade ve 300 süvariden oluşan 500 kişilik bir Macar grup, 1697 yılında Eflak topraklarına sığınmıştır.¹⁶

3. Karlofça Sonrası Durum

Osmanlı Devleti bu dönemde bir taraftan Macaristan'daki hâkimiyet alanını yeniden kazanmak isterken diğer taraftan da kaybettiği toprakları geri alma arzusunda idi. Fakat yapmış olduğu girişimler ile bu arzusuna ulaşamayacağını anlayan devlet, mevcut durumu koruma pozisyonuna çekildi. Osmanlı Devleti, Karlofça antlaşması ile Macaristan'dan çekilirken burada Osmanlıyı destekleyen veya Osmanlı sınırlarında yaşamak isteyen Macarları da unutmadı.

Karlofça görüşmelerine, uzun tartışmalardan sonra 13 Kasım tarihinde Avusturya ile başlandı. 4 günlük görüşme sonucunda 16 Kasım'da başarılı bir şekilde 20 maddelik bir antlaşma yapıldı. Karlofça görüşmelerinde en önemli başlıklardan birisi de Macar ve Erdel sorunu oldu. Çünkü Tökeli İmre ve Erdel'liler, II. Viyana kuşatması sonrası savaş döneminde Osmanlılarla birlikte Avusturya'ya karşı savaşmışlardır. Bunların bu şekilde savaşmaları, Avusturya'nın tepkisine neden olmuştu. Karlofça görüşmelerinin önemli bir kısmını bu konu meşgul etti. Hatta Tökeli İmre, Karlofça müzakerelerine Orta Macar Kralı olarak katılmayı istemiş, ama bu istek kabul edilmemiştir.¹⁷ Tökeli İmre'nin bu isteği kabul edilmediği gibi, Avusturyalılar büyük savaş sırasında Tökeli İmre ve asilzâdelerin takınmış olduğu bu tutumu ihanet sayarak unutmamışlardır. Bundan dolayı da Orta Macar Kralı Tökeli İmre'nin durumu, Zülfikar Paşa'nın 1687–1691 yılları arasında Avusturya ile barış görüşmeleri sırasında da problem oluşturmuştur. Bu görüşmelerde Avusturya tarafı, Tökeli'nin kendilerine teslimini istedikleri gibi, iki devlet arasında barışın olmamasının önündeki en büyük engelin bu olduğunu, idam edilmek üzere teslim olunmadıkça kesinlikle barışın olmayacağını söylemişlerdir. Osmanlı tarafı ise buraya

İstanbul, 2003, s. 34.

¹⁶ BOA, A. {DVNS.MHM.d -110, s. 169.

¹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/II, TTKY, Ankara, 2005, s. 77.

Tökeli İmre için gelmediklerini, barış için geldiklerini ifade ile bu meselenin pazarlık konusu yapılmasına fırsat vermemişlerdir.¹⁸

Avusturya elçisi daha önceki barış görüşmelerinde olduğu gibi, Tökeli İmre'nin kendilerine tesliminde ısrarcı oldu. Avusturya'nın bu ısrarı karşısında Osmanlı yönetimi, icap ederse harbi göze alacağını fakat Tökeli'yi teslim etmeyeceğini kat'î suretle beyan etti. Bu durum karşısında Avusturya temsilcileri daha ileri gidememişlerdir. Fakat Avusturya, hiç olmazsa Tökeli ve yanındakilerin Macar topraklarından çekilmesi teklifinde bulundu. Osmanlı görüşmelerini yürüten Râmi Mehmet Efendi, antlaşma metnine Tökeli'nin Macaristan'da kalan taraftar ve akrabalarının serbestçe Osmanlı topraklarına geçmesi şartını da koydurarak bu teklifi kabul etti¹⁹. Tökeli İmre zaten daha önce Osmanlı topraklarına gelerek Fenerkapı yakınlarında bir konağa yerleşmişti.²⁰

Karlofça Antlaşmasının en önemli sonuçlarından birisi de, Macaristan'daki Türk hâkimiyetinin Temeşvar hariç sona ermesidir. Macaristan bu tarihten sonra Almanların hâkimiyeti altına girdi. Yukarıda da bahsedildiği gibi birçok Macar asilzâde ve Macar, Osmanlıya sığınmak zorunda kaldı.²¹

Karlofça Antlaşmasının dokuz ve onuncu maddeleri gereği sınırlarda bulunan Macar ve Erdel halkı daha iç bölgelere iskân edilecekti. Bunlardan Osmanlı Devleti'ni tercih edenler daha iç bölgelere iskân edildiler. Antlaşma gereği Osmanlıyı tercih edenlerden tekrar Avusturya tarafına gitmek isteyenler, Avusturya tarafından kabul edilmeyeceklerdi.²² Osmanlı Devleti'ne sığınanlara Sofya yakınlarında bir yer gösterilerek, buralara yerleşmeleri sağlanmış ve yol boyunca tayinatları da verilmiştir. Mültecilerin bir kısmı da Rumeli'de Paşa Sancağına bağlı Çetrofça

¹⁸ Zülfikar Paşa, *Sefaretnâme*, (Wolfgang Jopst, Der Gesandtschaftsbericht des Zül-Figâr Efendi über die fridensverhandlungen in Wien 1689, Doktora Tezi, Universität Wien, Wien, 1980, s. 87–90.

¹⁹ BOA, K.K.d, 53, 2- 16; BOA, A. {DVN. DVE. d, 57/1, 21, 28; Silâhdar Fındıklı Mehmet Ağa, *Nusretnâme*, (Sad. İsmet Parmaksızoğlu), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962, s. 355–364; Râşid Mehmet Efendi, *Tarih-II*, İstanbul, 1282, s. 449–460; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, (Haz. Abdülkadir Özcan), Ankara, 1995, s. 654 vd; Rifa'at Ali Abou- El-Haj, *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, İstanbul, 1963, s. 71, 96; İsmet Parmaksızoğlu, "Karlofça", *İ.A.*, MEBY, İstanbul, 1993, s. 304.

²⁰ BOA, A. {DVNS.MHM.d -111, s. 560.

²¹ Altınay, age, s. 3.

²² BOA, K.K.d, 53, 2-16; BOA, A. {DVN. DVE. d, 57/1, 21, 28.

bölgesine iskân edildi. Burada koruma altına alındılar.²³ Temeşvar ve Belgrad bölgesinden gelen Macar mültecilerin toplam sayısı 712 piyade ve 526 süvariden ibaretti.²⁴

Macar halkından Osmanlı hâkimiyetini tanıyan mültecilere, arazi dağıtımı yapıldı. Aralarında bir anlaşmazlık çıkmaması içinde sınırları belirlendi. Beş yıl süre ile arazi, cizye ve tekâlif-i örfiye gibi vergilerden muaf tutuldular. Macarların kültür ve kimliklerini koruyabilmeleri için yerli halktan birisinin bunların arasına karışmasına mani olunacağı gibi harap vaziyetteki kiliseleri de tamir etmelerine izin verilecekti. Eski memleketlerindeki mal ve miras hukuku aynen korunacaktı. Yani ölümleri durumunda malları varislerine geçecekti. Aralarındaki anlaşmazlıkları kendileri çözecek, eğer bu mesele kendi aralarında çözülemez ise en yakın kadıdan yardım isteyeceklerdi. Herhangi bir savaş durumunda Osmanlı tarafında savaşacaklardı. Devlet sınırları dâhilinde Osmanlı vatandaşı gibi ticaret yapma hakkına da sahip olacaklardı.²⁵

Macar ve Erdelli mültecilerin yerleştirilmiş olduğu Çetrefça Kazası köyleri dağlık ve çorak olduğu için tarımla uğraşmaları biraz zor olmuştur. Bunun üzerine Paşa Sancağı'nın Şehirköy nahiyesinde Rason köyü ve Berkofça nahiyesinde, İslavnik isimli köyler ile civarındaki bazı köyler ilave edilerek Macar mültecilere verilen arazi genişletildi.²⁶ Ziraat ile uğraşmayanlar ticaretle meşgul oluyordu. Kendilerine verilen ahid ile ahidnâme ve kanunnamelerde belirtilen vergi dışında başka bir ücret talep edilmemesi için de teminat verilmiştir. Fakat bu ahde aykırı olarak iki defa gümrük ve vergi talep edildiğinden bunun önlenmesi için bölge kadılarından bu konunun araştırılması ve böyle bir duruma müsaade edilmemesi istenmiştir.²⁷ Ticaret yapmak gayesi ile Temeşvar yakasına geçmek isteyen mültecilere de müsaade edilmemiştir. Bu işin takibi için Belgrad Muhafızı ve Mollası görevlendirilmiştir.²⁸

²³ BOA, MAD.d, 6006.

²⁴ BOA, A. {DVNS.MHM.d -111: 23, 57; F. Eckhart, *Macaristan Tarihi*, (Çev. İbrahim Kafesoğlu), TTKY, Ankara, 1949, s. 140, 141.

²⁵ BOA, A. {DVNS.MHM.d -111, s. 57, 58, 134, 135.

²⁶ BOA, A. {DVNS.MHM.d -111, s. 134, 135.

²⁷ BOA, A. {DVNS.MHM.d -111, s. 673.

²⁸ BOA, A. {DVNS.MHM.d -112, s. 179.

Antlaşmaya göre İstanbul'a yerleşen Tökeli ve Kraliçe Helene Zrinyi, daha sonra kendilerine yetecek kadar aylık bağlandıktan sonra İzmit'te bir çiftliğe yerleştirildi.²⁹ Tökeli ve Kraliçe 1705 yılında ölünceye kadar burada yaşamıştır. Protestan (Kalvinist) mezhebinden olan Tökeli İmre, 1703 senesinde kırk altı, kırk yedi yaşlarında vefat etmiştir. Vefatından sonra İzmit'teki Ermeni mezarlığına defnedilmiştir. Zevcesi Helene Zrinyi ise Katolik mezhebinden olup kocasından bir sene sonra vefat etmiştir. Kraliçe'nin naaşı İstanbul'a getirilerek Galata'da Sen Benevo kilisesine gömülmüştür. Kraliçe'nin ölümünden sonra kraliçe hakkında yıllarca birçok efsane anlatılmıştır.³⁰

Tökeli İmre'den sonra Macarların istiklal mücadelesi devam etti. Bu dönemde öne çıkan kişi Tökeli İmre'nin üvey oğlu II. Rakoczi Ferenc'tir. Rakoczi Ferenc, 27 Mart 1676 yılında Alman hâkimiyetinde bulunan Macar topraklarında doğdu. Babası I. Ferenc Rakoczi, annesi ise daha sonra İmre Tökeli ile evlenen Helene Zrinyi'dir. İyi bir eğitim alan II. Ferenc'in gençliği Osmanlı-Habsburg mücadelesi döneminde geçti. Ferenc, Habsburg hanedanına karşı 1703 senesinde başlattığı mücadele uzun yıllar Habsburglar için sorun oluşturdu.³¹ Rakoczi Ferenc'de üvey babası Tökeli gibi Osmanlı Devleti'nin himaye ve desteğine güvendi. Bu amaçla Ağustos 1706 tarihinde Veziriazam Çorlulu Ali Paşa'ya gönderdiği mektubunda Osmanlı Devleti ile iyi dostluk münasebetlerinden ve Macar milletinin eskiden beri Osmanlı ile dostluğundan bahsederek yardım talebinde bulunuyordu.³² Osmanlı Devleti bu dönemde kendi içi ve dış problemler ile uğraşmasına rağmen II. Ferenc Rakoczi ve adamlarına da yardım ve destek olmaktan geri durmadı.

Karlofça antlaşması gibi Pasarofça antlaşması sırasında da Macar mültecileri sorun oldu. Avusturya bilhassa Kral Rakoczi'nin teslimini istedi. Fakat Osmanlı Devleti bu durumu kesinlikle kabul etmedi.³³ Antlaşmanın 15. maddesi gereği Roma İmparatorundan kaçarak Osmanlı Devleti'nin himayesini seçen Rakoczi ile diğer Macar mülteciler sınırdan

²⁹ BOA, A. {DVNS.MHM.d -113, s. 40.

³⁰ Raşid, age, s. 524; Gökbilgin, age, s. 140.

³¹ Köpeczi Bela, "II Ferenc Rakoczi", *Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rakoczi Ferenc ve Macar Mülteciler Sempozyumu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1976, s. 22.

³² Gökbilgin, agm, s. 5.

³³ BOA, A. {DVN.DVE.d, 57/1, s. 5-7.

uzak yerlere yerleştirildiler. Avusturya tarafı da mültecilerin ailelerinin yanlarına gitmelerine izin vermeyi taahhüt etti. Tekirdağ ve çevresine yerleşen Kral Rakoczi ve Macar asilzadelerin ihtiyaçları Osmanlı Devleti tarafından karşılanmaya devam etti. 1738 tarihinde Tekirdağ’ında ikamet etmekte olan üç generalin ve yanındakilerin ihtiyaçları için kırk kişilik bir ekip görevlendirilmiştir.³⁴ Mesela bunlardan Macar General’e yardımcı olmak amacı ile görevlendirilen mihmandar ve tercümanın 22 Mayıs 1738 tarihli belgeye göre iki aylık nafaka ihtiyacı 39 kuruştur.³⁵ Macar mültecilerden Tekirdağ’da ikamet eden Başbuğzade Mikeş’in 15 Haziran 1759 tarihli belgeye göre yevmi 723 akçe ile aylık nafakası 21690 akça, dört aylık nafakası toplamı ise 86.760 akça tutmaktadır. Bu miktarın Tekirdağ gümrüğü malından mahsup edilmesi istenmektedir.³⁶ Bunların dışında, diğer bazı nafaka bedelleri de ilgili gümrük mallarından ödenmiştir.³⁷

4. Sonuç

Osmanlı Devleti, Macaristan topraklarında uzun bir dönem hâkimiyet kurduktan sonra II. Viyan kuşatması sonrası bu topraklardan çekilmek zorunda kaldı. Bu çekilmesi sırasında kendisine her alanda destek olan Macar asilzâde ve yakınlarını yalnız bırakmadı. Bunlardan isteyenleri daha güvenli bir yere yerleştirerek Avusturya’nın dini ve siyasi baskısından korudu. Osmanlı sınırlarına yerleşen Macar mültecilere toprak vererek bir takım imtiyazlar tanıdı. Tökeli İmre gibi önde gelenleri İstanbul’a yerleştirerek her türlü ihtiyaçlarını karşıladı.

Osmanlı Devleti, Tökeli İmre’den sonra Avusturya’ya karşı istiklal mücadelesi veren Kral Rakoczi ve adamlarını da destekledi. Bunların akrabaları ile birlikte Macar halkından Osmanlı Devleti’ni tercih edenleri güvenli yerlere iskân etti. Bunların da ihtiyaçlarını gidermeye çalıştı. Macar halkından ve önde gelenlerinden, Osmanlı topraklarında yaşayanlar, Osmanlı tabiiyetindeki kişilerin haklarına sahip oldular.

³⁴ BOA, C. HR, 126/6260.

³⁵ BOA, C. HR, 180/8956.

³⁶ BOA, C. HR, 4/808.

³⁷ BOA, C. HR, 79/3919.

KAYNAKÇA

- Ahmet Ağa. *Viyana Kuşatması Günlüğü*, (Çev. Richard F. Kreutel, Türkçesi, Esat Nermi) Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970.
- Altınay, Ahmet Refik. *Kral Rakoci ve Tevabi*, Hilal Matbaası, İstanbul, 1331.
- Bela, Köpeczi. “II Ferenc Rakoczi”, *Türk-Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rakoczi Ferenc ve Macar Mülteciler Sempozyumu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1976.
- Defterdar Sarı Mehmed Paşa. *Zübde-i Vekayiât*, (Haz. Abdülkadir Özcan), Ankara, 1995.
- Eckhart, F. *Macaristan Tarihi*, (Çev. İbrahim Kafesoğlu), TTKY, Ankara, 1949.
- El-Haj, Rifa’at Ali Abou. *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, İstanbul, 1963.
- Emecan, Feridun. “Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti”, *Türkler*, C. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002. s. 501–520.
- Gökbilgin, M. Tayyib. “Rakoczi Ferenc II. Ve Osmanlı Devleti Himayesinde Macar Mülteciler”, *Türk Macar Kültür Münasebetleri Işığında II. Rakoczi Ferenc ve Macar Mülteciler Sempozyumu*, İstanbul, 1976.
- Grenard, Fernand. *Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü*, İstanbul, 1992.
- İlgürel, Mücteba. “Kanuni Sultan Süleyman”, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, C. 10, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, s. 313–380.
- Parmaksızoğlu, İsmet. “Karlofça”, *İ.A.*, MEBY, İstanbul, 1993, s. 346-350.
- Purgstall, Joseph von Hammer. *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 5, İstanbul, 1998.
- Râşid Mehmet Efendi. *Tarih-II*, İstanbul, 1282.
- Refik, Ahmet. *Felaket Seneleri*, İstanbul, 1332.
- Savaş, Ali İbrahim. “XVIII. Asırda Osmanlı -Avusturya İlişkileri”, *Askeri Tarih Bülteni*, S. 32, Ankara, 1992, s. 23–54.
- Silâhdar Fındıklı Mehmet Ağa. *Nusretnâme*, (Sad. İsmet Parmaksızoğlu), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

Stoye, John. *Viyana Kuşatması*, (Çev. Derin Türkömer), Doğan Kitap, İstanbul, 2003.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, C. III/II, TTKY, Ankara, 2005.

Zülfikar Paşa. *Sefaretnâme*, (Wolfgang Jopst, Der Gesandtschaftsbericht des Zül-Figar Efendi über die fridensverhandlungen in Wien 1689, Doktora Tezi, Üniversitat Wien, Wien, 1980.

Arşiv Belgeleri

BOA, A. {DVN. DVE. d., 57/1.

BOA, A. {DVNS.MHM.d., 110, 111, 112, 113.

BOA, A. {DVN.ŞKT.d., 28, 33.

BOA, C. HR, 4/808; 79/3919; 115/ 5731; 126/6260; 150/7481; 165/8228; 180/8956.

BOA, D. BŞM.d., 804.

BOA, İE. HR, 436.

BOA, K.K.d., 53.

BOA, MAD.d., 6006, 10142.